

ביאורים

דברי הפתיחה של ריה"ל משתקפים בצורה יפהייה בדרך שבה הוא מציג את דרכו של החסיד - עובד ה'. החסיד, מלמד ריה"ל, הוא המושל. המושל הוא מעין ראש ממשלה. הוא האחראי על כל ענייני המדינה. עליו לדאוג לכל תושב, לטפל בכל חוסר ולשים את עיניו ואת ליבו לכך שכל ענייני המדינה יתנהלו כשורה. בדברי הפתיחה הציג ריה"ל עמדה מסויגת כלפי הפרישות והריחוק מענייני העולם הזה. עמדה זו משתקפת גם בגישתו אל דרכו של החסיד. כל כוח בחייו של החסיד הוא בעל ערך. אין כוחות שנדחקים החוצה. בדיוק כפי שריה"ל מתייחס לעולם הגדול הוא מתייחס גם לעולם הקטן - האדם. בכל כוחותיו עובד החסיד את בוראו. זו עמדה שרואה בכל כוח מתנה אלוהית שניתן לנתב ולתעל לכיוון הרצוי. עיקרון נוסף הבא לידי ביטוי בעמדה שמציג ריה"ל הוא תכונת הריכוז והמשמעת. היכולת השכלית שהאדם ניחן בה מאפשרת לו לרכז את כל כוחותיו על פי עיקרון מרכזי אחד. הקו המנחה, אפוא, איננו התעוררות אינסטינקטיבית יצרית. כל היצרים מכוונים אל הצורה שבה הם משרתים את המגמה הכללית. לדוגמה, תאוות האכילה תקבל את מקומה רק במידה שבה היא משרתת את קיומו הבריא של הגוף. במקרה זה, הטעם הטוב לא יהיה העיקר באוכל. העיקר יהיה במידת ההזנה שהאוכל יעניק לגוף. זוהי דוגמה קטנה המשקפת את עמדת המושל. המושל בוחן בכל מחשבה ומעשה את מידת התועלת למכלול האישיות. החיבור לבורא העולם מביא את החסיד לתת לכל כוח מן הכוחות שהעניק לו בוראו, את מקומו הראוי. מובן שעמדה זאת דורשת משמעת. המשמעת מאפשרת לאדם לארגן את כל כוחותיו ולכוון אותם אל היעד - חיים של עבודת ה'.

הרחבות

* החסיד כמושל

החסיד הוא מי שהוא מושל. ריה"ל מתאר כאן את החסיד כאדם שמושל בכוחותיו 'ומנהיגם הנהגה מדינית'.

הרמב"ם, במורה הנבוכים, כותב שבזה התייחד האדם משאר בעלי החיים. בעלי החיים לא צריכים לסדר את כוחותיהם ולשלוט בהם. לדוגמה: כאשר הם מוצאים אוכל - הם אוכלים, כאשר הם רוצים לישון - הם ישנו במקום שיודמן להם. האדם, לעומת זאת, צריך לשלוט על כוחותיו. לכן ניתן לו הכוח המדבר שמתגלה בכוח השכלי ובעזרתו הוא מסדר את כל הכוחות. לכן, מסיים הרמב"ם, נמשל האדם לעולם קטן. כמו שהעולם צריך מישו שינהיג אותו כך האדם צריך שיהיה מי שינהיג אותו. ובעוד שבעולם מדובר באלוהים, באדם, השכל הוא המנהיג והמסדר את כל כוחותיו למערך אחד שלם [מורה נבוכים א, עב].

הסתכלות אחדותית זו על חיי האדם ניתן למצוא גם בפירוש השפתי כהן על פרשת שופטים. הוא מסביר שבאדם ישנם שבעה פתחים דרכם הוא קולט את העולם: שתי אוזניים, שתי עיניים, שני נחיריים ופה. עלינו למשוך בכוחות אלו, שישננו את המידע שאנו מקבלים מהעולם.

שאלות לדין

החסיד-מושל שאותו מתאר החבר מנהל את כוחותיו ואת בני המדינה מתוך אמון שלכל אחד בהם ישנו מקום ותפקיד. למה גישה זו מוכרחת, אולי לאחד מהם אין מקום והשימוש בו יביא רק נזק?

על פי דברי החבר, כוחותיו של החסיד נשמעים לו. האם ייתכן מצב שבו האדם שולט על מחשבותיו שתהיינה תמיד טהורות?

לרפואת גדעון בן ציפורה

באמר הפזמון: אם פן, תתאר לי מעשי החסיד שבכם היום.

ג אמר החבר: החסיד הוא הדואג למדינתו, מחלק ומשער לכל אנשיה פרנסתם וכל צרכיהם, ונוהג בהם בצדק, אינו עושק אחד מהם, ואינו נותן לו יותר מחקו הראוי לו, וכך מציאם בעת הצטרך אליהם נשמעים לו, ממקרים לענות לקריאתו, מצוה אותם ועושים מצוותו, מזתרים ונזתרים.

ד אמר הפזמון: על חסיד שאלתיה, לא על מושל.

ה אמר החבר: החסיד הוא מי שהוא מושל, נשמעים לו חושיו וכוחותיו הנפשיים והגופניים, ומנהיגם הנהגה המדינית, כמו שציאמר: "ומשל ברוחו מלכד עיר". והוא המוכן לממשלה, כי אלו היה מושל במדינה היה נוהג בה בצדק פאשר הוא נוהג בגופו ונפשו, ומכניע הכחות התאונניים ומונע אותם מן ההפקרות, אחרי שהוא נותן להם חלקם וממלא להם חסרונם במאכל המאן ובמשקה המאן, ובחיצה ואמצעה המאננים גם פן, ומכניע גם את הכחות הפעסניים המבקשים לנצח, אחרי שהוא נותן להם חלקם בנצוח המועיל בנכוחי החכמות והדעות, והגעה באנשים הרעים. ונותן לחושים חלקם במה שביאי לו תועלת, ומשפמש בידים וברגלים ובלשון בדבר ההכרחי ובבחינה היותר מועילה, וכך השמיעה והראיה, והחוש המשפתי בא בעקבות שתייהן. ואחר פן הדמיון וההשערה והמחשבה והזכרון, ואחר פן כח הרצון המשפמש בכל אלה, והם משמשים ומשפתיים לבחירת השכל. ואינו מניח אחד מאלה האיברים והכחות לפרץ במה שמיחד אותו לבדו ויקפח הנותרים.

החסיד - המושל בצדק בכוחותיו

משער - במינון ובמידה מדויקים. ימצא את אנשי מדינתו. המוכן לממשלה - אדם כזה אכן ראוי להיות מושל במדינה. החוש המשותף - [מתבאר במאמר חמישי, יב]. והם משמשים - הכוחות כולם (החושים, הדמיון, הרצון וכו') מסייעים. לפרץ - לחרוג מתפקידו. ויקפח הנותרים - כל כוח שחורג מגבולו גורע מכוחות אחרים לצאת אל הפועל.

ביאורים

קומת האישיות שריה"ל מצייר לפנינו מיוסדת על דבריו במאמר הראשון (סימן לא' - מב'), שם הציג את שלוש המדרגות של הנפשות: 'הטבעית, החיונית והשכלית' כשמעל שלוש המדרגות הללו נמצאת המדרגה האלוהית. מבנה זה בנוי קומה על גבי קומה, מדרגה על גבי מדרגה. אין אפשרות להעפיל למדרגה העליונה ללא ביסוס המדרגה הנמוכה יותר. השכל אחראי על ארגון הכוחות שקיימים באדם - הצרכים הפיזיים והצרכים הרגשיים. לאחר שמכלול האישיות מאורגן ובנוי על פי סדר, ניתן לרתום את כל הכוחות הללו אל היעד העליון - עבודת האלוהים. בכך מתחברים דברי ריה"ל כאן לדבריו אודות ההתחברות האלוהית אל העולם התחתון, כאשר הלה מכין את עצמו כראוי. שלבי ההכנה, אפוא, הם ביסוס הצרכים הבסיסיים. זהו העיקרון הראשון שמנחה את עובד האלוהים. עיקרון זה מכוון אותנו לעוד עיקרון יסודי וחשוב שעליו ידבר ריה"ל גם בהמשך, והוא - עיקרון ההתכללות. הייחוד בהדרת עבודת האלוהים, על פי ריה"ל, הוא בכך שאין כוח שאינו מוצא את תפקידו במערכת הכללית. כאשר כוח כלשהו מנותק מהקשר הכללי הוא מאבד את ערכו ואת חשיבותו, אך דווקא כאשר אותו כוח מנותב לשרת את הכלל הוא מוצא את ייעודו. כך אנו רואים כאן כיצד הדמיון, שבשימוש לא נכון עלול להוליך את האדם למחוזות שליליים, מקבל את תפקידו העליון כשהוא מתבקש לצייר ציורים רוחניים קדושים. במובן זה, מציין ריה"ל, מבנה אישיותו של החסיד, עובד האלוהים, דומה במידה רבה למבנה מחנה ישראל הסובב את המשכן. משה הוא מעין הכוח השכלי המארגן ומסדר את מבנה העם בצורה שתהיה מוכנה לקבלת העניין האלוהי, הופעת שכינת ה' על עמו.

הרחבות

* המדרגה האלוהית גבוהה מהמעלה הטבעית

המדרגה האלוהית, אשר היא למעלה מהמדרגה השכלית. לפי דברי ריה"ל, אחרי שהאדם סידר וערך את כל כוחותיו, הוא צריך כעת לכוונם ולהרגילים להביאו למדרגה האלוהית. מדרגה זו גבוהה מהמעלה הטבעית. תכלית המדרגה האלוהית היא להגיע לנבואה. אולם, גם אדם שסידר את כוחותיו וכוונם למדרגה האלוהית, ייתכן שלא יגיע לנבואה.

גם הרמב"ם כותב דברים דומים. לפי דבריו, תכלית כל המעשים היא שנכיר את הקב"ה בכל מקום, "בכל דרכיך דעהו". ומדרגה זו היא למטה ממדרגת הנביאים [שמונה פרקים ד]. במקום אחר הוא כותב שגם אדם שהגיע למדרגה זו ייתכן ולא יקבל נבואה, כיוון שקבלת הנבואה תלויה ברצון האלוהי [מורה נבוכים ב, לב].

הרמח"ל, בפרק האחרון בספר "מסילת ישרים", העוסק במידת הקדושה, מנסח זאת בצורה חדה להפליא: עניין הקדושה כפול הוא, דהיינו: תחילתו עבודה וסופו גמול, תחילתו השתדלות וסופו מתנה. והיינו: שתחילתו הוא מה שהאדם מקדש עצמו, וסופו מה שמקדשים אותו [מסילת ישרים כו].

שאלות לדין

החבר מדמה את סידור הכוחות של החסיד למעמד הר סיני. מה הדמיון שניתן למצוא בין הממשלה של החסיד על כוחות גופו להנהגת משה רבנו את עם ישראל, ומה הייחוד של מעמד הר סיני בעניין זה?

החבר מכנה את הכוחות המשער והמדמה "שדים". מדוע? מהו המקום של כוחות אלה בחיים שלנו?

לרפואת גדעון בן ציפורה

הכנות לתפילה - סידור הכוחות

וְכַאֲשֶׁר ספק צריך כל אחד מהם, ונתן לטבעיים מה שייספיק להם מן המנוחה והשנה, ולחיוניים מה שייפנסם מן הקיצה והתנועה במעשי העולם, אזי יקרא לעדתו, כמושל שנושמים לו, הקורא לחילו המצית לעזור לו להדבק במדרגה אשר למעלה מהם, רצוני לומר המדרגה האלוהית, אשר היא למעלה מהמדרגה השכלית, ויסדר עדתו ויערכה, מחקה את סדור משה לעדתו סביב להר סיני, ויורה לכת הרצון שיהיה מקבל ונושם לצווי שבווא מאתו, ויקימוהו בשעתו, וישתמש בכחות ובאיברים כפי אשר יצוה מבלי מרי, ויורה שלא יפנה אל שדי הפח המשער והפח המדמה, ולא יקבל מהם ולא יאמין להם עד שיעזב בשכל, אם יכשיר מה שיש אצלם - יקבלם, ואם לאו - לא ישמע להם, ויקבל פח הרצון זה ממנו ויחליט לקימו. וידריך את פלי המחשבה, ויפנה אותה מכל מה שקדם מן המחשבות העולמיות. ויטיל על הפח המדמה להציג את ההדורות שבצורות הנמצאות אצלו בעזרת הזכרון, כדי לדמות בהן את הענין האלוהי המבקש, כגון מעמד הר סיני ומעמד אברהם ויצחק בהר המוריה, וכגון משפן משה וסדר עבודה וחול הכבוד בבית, וזולת אלה הרבה. ומצוה את הפח הזכר לשמור את זה ולא לשכחו, ויגער בכח המשער ושדיו מלבבל האמת ולספקה. ויגער בכח הפעסני והתאנני מלהטות את פח הרצון ולשבשו ולהטרידו במה שיש אצלם מפעם ותאנה.

הריכוז בתפילה

ואחר זאת ההכנה, יעיר פח הרצון את כל האיברים המשמשים אותו בריזות וחשק ושמחה, ויעמדו בעת עמידה מבלי עצלה, וישתחוו עת שיצוים בהשתחוויה, וישבו בעת הישיבה, ויביטו העינים הפטת העבד אל אדוניו, ויעמדו הידים מהתעסקותו, ולא תצטרף האחת אל האחרת, וישתוו הרגלים לעמידה, ויעמדו כל האיברים כנבגהלים ויראים למשמעתו והנהגתו, לא ישגוהו אם יהיה בהם כאב או חלשה, ותהיה הלשון מתאימה למחשבה, כדי שלא תהיה יתרה עליה, ולא ידבר בתפלתו על דרך השגרה וההרגל כמו הזרזיר והתפי, אלא עם כל מלה מחשבה והתבוננות בה, ותהיה העת ההיא לב זמנו ופריו, ויהיו שאר עתותיו פדרכים המובילות לזו, יתאנה קרבתה, הואיל ובה ידמה לרוחניים ויתרחק מהבהמיים. ויהיו פרי יומו ולילו אותן שלש עתות התפלה, ופרי השבוע יום השבת, מפני שהוא מקדש לדבקות בענין האלוהי, ועבודתו בשמחה, לא בכניעה, כמו שהתבאר.

לטבעיים - הכוחות ממונים על הגידול ועל ההולדה [הערת הרב שילת]. **חיוניים** - הכוחות הממונים על התחושה ועל התנועה. **מחקה את סידור משה** - באופן דומה סידר משה רבנו את העם לפי מעלתם, מסביב להר סיני [ראה מכילתא יט, כד]. **שדי** - שדים. הכוח המדמה והכוח המשער נקראים כך משום שהם עלולים להטעות מאוד את האדם. **אם יכשיר** - אם השכל יקבל את הסברה. **המחשבות העולמיות** - העוסקות בעניינים הגשמיים של העולם הזה. **וחול הכבוד** - השראת השכינה. **ולספקה** - לעורר ספקות. **כנבגהלים ויראים** - בדריכות. **הלשון המתאימה למחשבה** - מדבר ומתפלל מתוך כוונה. **העת ההיא** - זמן תפילה. **לב זמנו ופריו** - החלק החשוב והעיקרי מהזמן. **יתאוה קרבתה** - מצפה לבא התפילה. **לרוחניים** - למלאכים.

ביאורים

עבודת האלוהים שריה"ל מציג בחלק זה בנויה בצורה של מעגלים קבועים בסדרי הזמנים המשתנים. כפי שראינו, החסיד מכוון את כל כוחותיו הגופניים והנפשיים אל היעד - עבודת האלוהים. התנועה הנפשית של החסיד בנויה על עיקרון המכונה בתורת החסידות 'רצוא ושוב'. התנועה המכונה 'רצוא', משמעה התקרבות, הזדככות וניקוי הנפש מחיי החולין המורידים את החסיד מדבקותו בה'. תנועת ה'שוב' מחזירה את החסיד לחיי החולין היומיומיים כשהוא חמוש באנרגיות הרוחניות שאגר במפגש שהיה. תנועת ה'רצוא ושוב' מלווה את החסיד במעגלי החיים השונים. זמני התפילות הם המעגל התדיר ביותר - בכל יום, שלוש פעמים, נפגש החסיד עם ריבונו של עולם, מזדכך ומתרום מעל השפלות שדבקה בו במהלך היום. בסופו של כל שבוע, יום השבת הוא זמן מרוכז שבו האדם מוזכר את ליבו ועוזב לזמן מה את טרדות השגרה השוחקות. מידי כמה חודשים מגיעים מועדי השנה, עוד הזדמנויות להתעלות רוחנית, ושיאה של השנה נמצא ביום הכיפורים - יום הסליחה והתשובה שבו ניתן החסד העצום להזדכך מכל מעשה שנעשה במהלך השנה ולא תאם את רצון ה'. כאשר מלך כוזר שומע את תיאור המעשים שיש לעשות בזמני התשובה הוא אומר שהדברים מוכרים וידועים. החבר מגיב על דבריו ומחזיר אותנו אל הנקודה היסודית העומדת בבסיס הספר ושאליה אנו שבים - גם אם אנו מרגישים באופן כללי מה צריך לעשות, ידיעת הפרטים איננה בידינו! החידוש של הדרכות התורה הוא שהן מובילות אותנו לדעת כיצד מיישמים את הרעיונות הגדולים עד לפרטי הפרטים. ידיעת הפרטים יכולה להתגלות רק על ידי הדרכה אלוהית.

הרחבות

* מעלת התפילה

ובתפלה יטהר נפשו ממה שעבר, ויכין אותה לעתיד. החבר מסביר. שמחד גיסא, התפילה מטהרת את האדם ומסירה ממנו את העכירות שנדבקה בו במהלך היום, ומאידך גיסא, היא מכינה אותו להמשך היום, לעתיד.

הסבר זה של ריה"ל, נכתב על ידי הרב קוק בסגנון שירי בסידורו 'עולת-ראי"ה': "התפילה מבקשת מהנשמה את תפקידה. כשעברו ימים ושנים בלא תפלה ככונה, מתקבצים בלב אבני-נגף רבים, שמרגישים על ידם כבדות-רוח פנימית. וכשרוח הטוב חוזר, ומתנת התפילה נתנת ממרומים, הולכים בכל תפלה ומתפנים אותם המכשולים, והסיכורים הרבים, אשר נקבצו בנחל הנובע של נשמת החיים העליונה, הולכים וסרים. ועם אותה העליה הנשמית, שהיא עולה בכל תפלה ביחס לערך זמנה, אחווים ידועים באים בתור מרפא את חסרון העבר; אמנם לא בבת אחת נמנה החסרון, אבל הולך הוא ומתמלא, והצוהר של התפלה הולך ומגלה את אורותיו." [עולת ראי"ה, התפילה המתמדת של הנשמה ג]

מלבד טעם זה, ישנם טעמים נוספים שניתנים לעניין התפילה. הרמח"ל, בספרו 'דרך ה', מסביר שבשביל שנקבל שפע וברכה, עלינו להכין את עצמנו לכך באמצעות התפילה. אם לא נבקש את השפע ולא נתקרב לקב"ה, לא יימשך אלינו שפע. לכן, מסביר הרמח"ל, הקב"ה, שרוצה בטובתנו, ציוונו להתפלל אליו דבר יום ביומו, על מנת שנוכל לקבל את 'שפע הברכה וההצלחה' כפי מה שאנו צריכים [דרך ה"ד, ה].

שאלות לדין

החבר מונה חלקים בחברה שהפגישה עימם מעצימה את הצורך בטהרת הנפש. ביניהם-חברת הנערים. מה מוכיח את היגיינת הנפש בגיל הנעורים, ממה "מתנער" הנער? מה עלינו לעשות על מנת להתעצם ולגדול בתקופה מיוחדת זו?

החבר מציג את יום השבת כיום של טהרה. מה זה אומר לנו על השבת שלנו, מהי הדרך הנכונה לחוות את יום השבת על מנת שנצא ממנו טהורים יותר?

והסדר הזה לנפש פסדר המזון לגוף, והוא מתפלל לנפשו ונזון לגופו, ונשארת ברכת התפלה עליו עד זמן תפלה אחרת, כהשארות פח סעדת היום עד יסיעד בלילה. והנפש הולכת ונערכת ככל שמתרחק זמן התפלה ממונה, ממה שבא עליה מעסקי העולם, כל שכן אם מביא הצרך לחברת נערים, ונשים, ונאנשים שאינם מהגנים, וישמע מה שיעכיר זך נפשו מדברים מגנים, וישירים שתתרונו הנפש אליהם ולא יוכל למשל בה. ובתפלה יטהר נפשו ממה שעבר, ויכין אותה לעתיד.

המזון היומי לנפש

אחר כן, לא יעבר שביע על סדר זה מבלי שילאו הנפש והגוף, ויצטברו מותרים מעכירים במשך השביע שאי אפשר לטהרם ולנקותם אלא בעבודת ה' יום רצוף עם מנוחת הגוף, וימלא הגוף בשבת את אשר החסיד בששת הימים, ויתפונן לעתיד, וכן הנפש תזכר במה שהחסידיה בגלל טרדת הגוף, וכאלו היא ביום ההוא מתרפאה ומחלימה מחלי שקדם, ומתפוננת למה שידחה ממונה החלי בעתיד, בדומה למה שהיה עושה איוב בכל שביע בבניו, כמו שאמר: "אולי חטאו בני". אחר כן יתחדש הרפוי החדשי, אשר הוא "זמן פפורה לכל תולדותם", כלומר תולדות החדשים, מארעות הימים, כאמר: "פי לא תדע מה יגד יום".

המזון התקופתי לנפש

אחר כן יתחדשו שלש רגלים, אחר כן יום הצום הנכבד אשר בו הטהרות מחטאי העבר, ויתקן בו מה שהחסיד בימי השבועות והחדשים, ויתנקה הנפש מן המדווחים ההשערתיים והפעסניים והתאונניים, ותשוב בתשובה גמורה מלעצורם בין במחשבה בין במעשה. ואם לא תתכן התשובה מהמחשבה, להתגברות ההרהורים עליה במה שעבר, מזכרון מה ששמעה מימי הנעורים משירים וספורים וזולתם - ותנקה מהמעשה, ותבקש מחילה על ההרהורים, ותקבל על עצמה שלא תזכרם בלשונה, כל שכן שלא תעשה, וכמו שאמר: "זמתי בל יעבר פי". וצומו ביום שהוא מתקרב בו אל ההדמות למלאכים, מופני שהוא מבלה אותו בכניעה ושלמות רוח ועמידה וכריעה ותשבחות ותהלות, וכל כחות הגוף מתענים מהענינים הטבעיים, עסוקים בתורה, כאלו אין בו טבע פהמי. וכך יהיה צום החסיד בכל עת שיצוה, שיתענה בו בראיה ובשמיעה ובלשון, ולא יעסיקם בזולת מה שיקרב אל ה'. יתעלה, וכן הפחות הפנימיים פדמוי ומחשבה וזולתם, ויצורף לזה המעשים הטובים.

הצום של החסיד

ו אמר הפזרי: המעשים ידועים.

ז אמר החבר: המעשים ההנהגתיים והחקים השכליים הם הידועים, אבל האלהיים, הנוספים על אלה כדאי להתקיים באמה אשר אל חי מנהיגה, אינם ידועים עד שייבאו מאצלו מפרשים ומפרטים. ואפלו אותם ההנהגתיים השכליים, אף כי ידועה עצמותם, הרי אין ידוע שיעורם, כי אנו יודעים שהנחויים וההשתתפות עם הזולת מחיבים, ומוסר הנפש בצום ובשלמות רוח מחיב, והעשק מתעב, והפריצות עם הנשים מחתעבת, והביאה אל קצת הקרובות מתעבת, וכבוד החורים מחיב, וכיוצא בזה, אך הגבלת זה ושיעורו כך שיהיה טוב לכל, אינו אלא לה' יתעלה.

הצד הנסתר שבמצוות

ברכת תפילה - השפעת התפילה. **נערכת** - מתלככת, נפגמת. **שתתרונו** - שתימשך. **שילאו** - שיתעייפו. **שהיה עושה איוב** - הקריב קורבנות למען בניו. **החדשי** - בראש חודש. **המדווחים** - תעותועים, בלבולים. **ההשערתיים** - שבמחשבה ובסברה. **ואם לא תתכן וכו'** - ואף אם אינו מצליח להתנקות מהרהורים. **זמותי בל יעבור פי** - חשבתי לעשות רעה אך איני אומר זאת בפני. **המעשים ההנהגתיים** - הנקבעים על ידי מנהיגי החברה כדרכי התנהגות ראויים מבחינה חברתית [הערת הרב שילת]. **החוקים השכליים** - שהשכל מורה לקבלם. **האלהיים** - המצוות המביאות לדבקות בה'. **מאצלו** - מאת ה'. **שיעורם** - המינון המדויק, פרטי המצווה.

ביאורים

בדבריו בסעיפים אלה רומז ריה"ל לסוגיה שבה יעסוק בהמשך מאמר זה, סוגיית הקראים. מלך כוזר מתפעל מהדבקות שבה שומרים בני ישראל את השבתות ומהשמחה הייחודית המאפיינת את המועדים. בדבריו מעיר המלך שבשונה מן היהודים, אצל הגויים האווירה הכללית שחופפת מעל ראשי העובדים היא עצבות ודיכאון. אווירת המאסה בעולם הזה שרווחת בקרב כל הדתות - מן הנצרות ועד הבודהיזם, מביאה את העבודה להיות רוויה בצער ועצב. החבר מצוין שעיקרון זה נכון לא רק בעניין השבת אלא גם בתחומים נוספים. החיקוי לעולם יהיה חיצוני ותחסר בו הנשמה הפנימית. משל זה מדויק שכן הנשמה היא כוח החיים המקורי. היא כוח מניע ומחייה ומזרים אנרגיה בכל פעולה. כאשר העיקר חסר - כאשר אין נשמה אלא רק חיקוי חיצוני של מעשים, מובן שהאנרגיות תהיה נעדרת מן הפעולות. בנוסף לכך, חוסר ההכוונה וההדרכה המדויקות, שמאפיינן את הדתות האחרות, מוביל למעין תחרות סמויה שמגמתה להראות מי הכי 'רציני' בדתו. לכן, ככל שמחמירים וסובלים יותר, סימן שעובדים יותר. מתח זה לא קיים ביהדות. הסיבה לכך היא שלנו ישנן הדרכות מפורטות כיצד לנהוג ואיך לעבוד את ה' גם בזמנים משמחים. העבודה בזמני השמחה אינה פחות מקודשת מהעבודה בימי התענית. עיקרון זה נזכר על ידי ריה"ל במאמר השני בסעיף נ', שם אמר שהתורה לא העמיסה על העובד סיגופים ופרישות. כי התורה נחלקת בין היראה, האהבה והשמחה (עיי' בדבריו שם). הקו המנחה, אפוא, הוא לא מה האדם עושה אלא איך ובאיזה אופן. הכוונה והדקדוק בדרך שבה נצטוונו היא ההופכת את העבודה לרצויה.

הרחבות

* טעמי מצוות מילה

הלא תראה המילה, פמה היא רחוקה מן ההקש... והיתה לאות ברית להתחבר בו ובזרעו הענין האלהי. בטעם מצוות ברית המילה עסקו רבים. הכוזרי בעצמו, במאמר ראשון, כותב שטעם ברית המילה הוא כדי לצמצם את התאוה, וכדי שנוכל להשתמש כראוי בכוח ההולדה: "וּמְתַנְּאֵי הַמִּילָה וְסִבּוּתֶיהָ שֶׁיִּזְכֵּר תָּמִיד כִּי הִיא אוֹת אֱלֹהִית, שְׁמָה הָאֱלֹהִים בְּאָבֶר הַתְּאֵנָה הַגּוֹבֶרֶת, לְגַבֵּר עָלֶיהָ וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׂ בָּהּ אֲלֵא כְּרָאוּי, בְּהִנָּחַת הַדָּרַע בְּמִקּוֹם הָרָאוּי וּבְעֵת שְׂרָאוּי וְכֹאשֶׁר רָאוּי" [מאמר ראשון, קטן]. טעם נוסף מביא הכוזרי אצלנו, שהמילה היא 'סימן' לחיבור בין האומה הישראלית והקב"ה.

רס"ג מביא טעם נוסף: "ואבאר כי הדבר התמים הוא הדבר שאין בו לא תוספת ולא חסרון, וברא הבורא את החלק הזה עודף עליו וכאשר חתכו הוסר העודף ונשאר תמים" [אמונות ודעות ג, י] סמוכין לדבריו ניתן למצוא בדברי רבי עקיבא לטורנוסרופוס הרשע. שם ר' עקיבא מסביר שהקב"ה ציווה אותנו על ברית המילה כדי שנשתתף עמו במעשה הבריאה ונשלים את עצמנו [מדרש תנחומא (בובר) תזריע ז] (וראה עוד תפארת ישראל למהר"ל פרקים א-ג).

הרמב"ם, במורה נבוכים, אינו מסכים עם טעמו של רס"ג, שהרי לא ייתכן שהטבע נברא כשהוא חסר. הוא מביא שלושה טעמים אחרים: "וכן ה'מילה' אצלי, אחד מטעמיה-למעט המשגל ולהחליט זה האבר כפי היכולת, עד שימעט במעשה הזה... ויש ב'מילה' עוד ענין אחד צריך מאד, והוא, שיהיה לאנשי זאת האמונה כולם-רצוני לומר, מאמיני 'יחוד השם'-אות אחד גשמי שיקבצו, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא... וכן זאת ה'מילה' היא הברית אשר כרת 'אברהם אבינו' על אמונת 'יחוד השם'..." [מורה נבוכים ג, מט]. (להרחבה עיי' בספר "אוצר הברית").

שאלות לדין

מדברי מלך הכוזרים עולה כי הברכה לפני המצווה מביאה להנאה מהמצווה ולהזדהות עימה. מה אנו יכולים ללמוד מאצל על הברכות ועל הגישה שלנו לברכות?
 החבר מונה כאן מצוות שמעיות, ומלך הכוזרים מוצא בהן טעם אנושי. מה הערך לעיסוק בטעמי מצוות? האם יש קשר לסוגיית ההנאה מהמצוות שאותה העלה מלך הכוזרים?

אבל המעשים האלהיים אין מקום בהם לשכלנו, ואינם נדחים על ידי השכל, אלא השכל מקבלם כמו שמוקבל החולה מהרופא את רפואותיו והנהגותיו. הלא תראה המילה, פמה היא רחוקה מן ההקש, ואין לה מבוא בהנהגה, וכבר קיים אותה אברהם, עם קשי הענין מצד הטבע, והוא פן מאה שנה, בעצמו ובבנו, והיתה לאות ברית להתחבר בו ובזרעו הענין האלהי, כמו שאמר: "והקמת את בריתי ביני וביניך וביני וזרעך אחריך לדורתם לברית עולם להיות להם לאלהים" וגו'.

ח אמר הפזרי: באמת קבלתם על עצמכם המצוה הזאת פראוי, וקמתם אותה בתקלית תשומת הלב, בקהל עם, ובהקנה אליה, ובשפח עליה, ובהזכרת עקרה ועלתה בפרכה. וזולתכם רצה להדמות אליכם, ועלה בידו הצער בלבד, בלי הענג אשר ישיג מי שמשוה גנפשו את הספה אשר בעבורה הוא סובל את הצער הזה.

ט אמר החבר: וכן שאר החקויים, לא יכלה אמה מן האמות להדמות אלינו בדבר. התראה את אשר לקחו להם יום למנוחה במקום השבת, האם יכלו לחקותו? אם לא כמו שמחקות צורות הפסלים צורות האנשים החיים.

י אמר הפזרי: כבר חשבת בעניינכם, וראיתי שיש לאלהים סוד בקימו אתכם, ושהוא עשה את השבתות והמועדים מן הסבות החזקות לקיים תארכם והזרכם, כי הרי האמות היו מחלקות אתכם ביניהן ולוקחות אתכם למשפחותם בגלל בינתכם ופקחותכם, והיו עושים אתכם אנשי מלחמה גם פן, וללא אלה הפרקים שאתם שומרים אותם השמירה הזאת, מפני שהם מאת האלהים ועלותיהם חזקות, כמו זכר למעשה בראשית, זכר ליציאת מצרים, זכר למתן תורה, וכלם ענינים אלהיים שמדגשת עליכם שמירתם. ולולא הם לא לבש אף אחד מכם בגד נקי, ולא הייתם נאספים להתבונן בתורתכם, מפני רפיון שאיפותיכם בפשלותיכם הנמשכת. ולולא הם לא הייתם מתענגים יום אחד במשך ימי חייכם, וכבר היה לכם בהם ששית הקמים במנוחת גוף ומנוחת נפש, מה שאין המלכים יכולים פן, מפני שנפשותיהם אינן שלוות ביום מנוחתם, לפי שהם, אם יחייבם הכרח קלשהו באותו היום ליגיעה ולתנועה, ינועו וייגעו, ועל פן אין נפשותיהם בשלום שלמה. ולולא הם היה יגיעכם לזולתכם, מפני שהוא נתון לבזה, ולפיכך הוצאתכם בהם הוא רוח לכם בעולם הזה ולעולם הבא, הואיל וההוצאה בהם לשם ה'.

קבלת המצוות השמיעיות בישראל

ייחודיית השבת

שמירת השבת את ישראל

אין מקום בהם לשכלנו וכו' - לא ניתן להגיע אליהם באמצעות השכל, אך הם אינם עומדים בסתירה להגיון. מבוא בהנהגה - אינה נובעת מהסכמה חברתית. מצד הטבע - ברית המילה גורמת לכאב ולחולשת הגוף. בקהל עם - ברית המילה נעשית בנוכחות ציבור רב. בברכה - הנאמרת במעמד הברית. וזולתכם - בני ישמעאל הנוהגים למול. שמשוה בנפשו - מעורר את מחשבתו ואת כוונתו. הפרקים - שבתות ומועדים. מודגשת עליכם - התורה הדגישה את שמירתם. רפיון שאיפותיכם - חולשת הרצון. שישית הימים - שישית מימי השנה, שבתות וימים טובים. ולולא הם - השבת והמועד. יגיעכם - ממונכם.

ביאורים

בסמיך זה ריה"ל מסביר את המעגלים השונים שקיימים בעבודתו של החסיד. ההתקשרות אל ה' על ידי המצוות נחלקת לשלוש מערכות. הראשונה היא מערכת המצוות האלוהיות. מערכת זו כוללת את המצוות החורגות מן ההבנה האנושית. אלה מעשים המכוונים על ידי הבורא שאלמלא היינו מצטווים עליהם לא היינו יודעים מסברתנו על קיומם. מצוות אלה מבדילות את עם ישראל מכל חברה אנושית אחרת. אלה המעשים המייחדים את העם שלנו מכל העמים. המערכת השנייה היא המעגל החברתי. מעגל זה כולל התנהגות חברתית מתוקנת כגון האיסורים לרצוח, לנאוף, לגנוב וכדו'. מעשים אלה מאפשרים את קיומה של חברה אנושית מתוקנת. זוהי הקומה המוסרית שמחייבת כל אדם, ובוודאי אדם מעם ישראל המצווה גם על מדרגות גבוהות יותר. כמובן, בשונה מחברות אחרות שבהן מקובלים איסורים אלה, הייחוד של תורתנו הוא בפירוט של מצבים שונים ומקרים רבים שאולי לא היו מוגדרים על ידי אחרים כגנבה. התורה מגדירה בדיוק הן את האיסור והן את מרחבו והגדרת פרטיו. המערכת השלישית היא המעגל הנפשי. זוהו, אם אפשר לכנות זאת כך, המעגל האינטימי של עובד ה'. מעגל זה לא מוחצן החוצה במעשים. זוהי החוויה הקיומית של הקשר בינינו לבין ריבונו של עולם. זוהי האמונה בשלמותה, לאחר הסרת הסיגים והקלקולים שבה. חלק מהותי מעיקרון זה הוא האמונה בהשגחה פרטית ובשכר ועונש. זוהי מהות הקשר האישי עם ה', קשר שבו החסיד לומד את דרכי השגחתו של בוראו, ומגלה עד כמה פונה ה' לכל נבראיו, רוצה בהם ומשגיח עליהם.

הרחבות

* חלוקת המצוות לסוגים שונים

ריה"ל מחלק כאן את סוגי המצוות לשלושה: מצוות אלוהיות, אשר לא היינו יודעים אותם אילולא ציווי. מצוות חברתיות שהם מצוות לכינון חברה צודקת. ומצוות נפשיות שהן דברים שאינם דווקא במעשה אלא בעבודת הנפש, במחשבה.

את המצוות ניתן לחלק במספר אופנים שונים. כבר בגמרא אנו מוצאים חלוקה בין מצוות שתלויות בגוף האדם (כגון תפילין ושבת) למצוות התלויות בארץ (כגון כלאים ושמיטה) [קידושין לח, א ועוד].

הרמב"ם בהקדמתו לספר המצוות מסביר חלוקה מפורסמת נוספת: חלוקה בין מצוות עשה למצוות לא תעשה. (בעיקר בשורש השישי). חלוקה זו מופיעה כבר בגמרא [____].

חלוקה מפורסמת נוספת היא חלוקתו של רס"ג, חלוקה זו דומה לחלוקת החבר אצלנו. לפי חלוקה זו יש לחלק את המצוות למצוות שמעיות ומצוות שכליות. המצוות השכליות הן מצוות לכינון חברה צודקת, כאיסור הגניבה, הרחקה מניאוף והשקר. מצוות אלו היינו יכולים לקיים גם ללא ציווי אלוהי. המצוות השמעיות הן מצוות שאנו מקיימים בגלל ציווי ה', כמצוות קידוש המועדים, קידוש הכוהנים ואיסור אכילת חיות טמאות. אולם, גם למצוות אלו פעמים רבות אנו יכולים למצוא סיבה מובנת. על אף ש"גָּבְהוּ דְרַכִּי מִדְרַכֵּיכֶם וּמַחְשַׁבְתִּי מִמַּחְשַׁבְתֵּיכֶם" [אמונות ודעות ג, ב].

ישנם חלוקות נוספות: חלוקה בין חובת האיברים לחובת הלבבות [הקדמת חובת הלבבות] וחלוקה בין מצוות קיומיות לחיוביות [מנחת חנוך שפו ועוד].

שאלות לדיון

החסיד משתדל בעבודתו על מנת שיוכל לומר באמת: "לא עברתי ממצוותיך ולא שכחתי" - מה יכול אדם לעשות על מנת שלא ישכח? מה אנו יכולים ללמוד מהנהגה זו של החסיד?
 החסיד נזהר עד לפרטי פרטים בקיום המצוות ובוהירות מעברות. מה המשמעות של הזהירות הרבה בעבודת ה' גם בדברים שאינם מובנים לנו?

יא **אמר החבר:** החסיד שָׁבַנו נְזַהֵר בְּמִצְוֹת הָאֱלֹהִים הָאֵלֶּה, רְצוּנִי לומר המילה והשִׁבַּת והמועֲדִים וְחִיּוּבֵיהֶם הַמְצִוִּים מֵאֵת ה', וְהַשְׁמִירָה מִן הָעֲרִיּוֹת וְהַפְּלָאִים בְּצִמְחָה וּבְגִדִים וּבְבַעֲלֵי הַחַיִּים, וְהַשְׁמִירָה וְהִיבָל, וְהַשְׁמִירָה מֵעֲבֹדָה זָרָה וְיָמָה שְׁנֵיתָלָה בַּהּ מְדַרְיִשֵׁת יְדִיעַת הַנְּעֻלָּם מֵזִילַת הַנְּבוּאָה אוֹ הָאִירִים וְהַתַּמִּים אוֹ הַחֲלוּמוֹת, וְלֹא יִשְׁמַע אֶל מִנְהַשׁ אוֹ מְעוֹנָן, וְהַשְׁמִירָה מִן הַזִּבּוֹת וְהַנְּדוּת, וְהַשְׁמִירָה מִבְּעַלֵּי הַחַיִּים הַטְּמָאִים בְּמִאֲכָלוֹ וּבְמַעֲוֵו, וּמִן הַצָּרַעַת, וְהַשְׁמִירָה מִהֲדָם וְהַחֲלָב מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֵלֶק אֲשֵׁי ה', וְהַזְּהִירוֹת בְּמָה שֶׁהוּא חֵיב בּוֹ עַל פֶּלַעַרְה בְּשׁוֹגֵג וּמִזִּיד מְקַרְבָּן, זִילַת מָה שֶׁהוּא חֵיב בּוֹ מִפְּדִיּוֹן בְּכוֹר, וְהַבְּכוֹרִים, וְהַבְּכוֹרוֹת, וְקֶרְבָּן עַל פֶּלַעַרְת שֶׁתִּלְד אֶצְלוֹ, וְכֹאשֶׁר יִטְהַר מִזִּבּוֹת וְצָרַעַת קֶרְבָּן וּמִנְחָה, זִילַת מָה שֶׁהוּא חֵיב בּוֹ מִמַּעֲשֶׂר רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּמַעֲשֶׂר עֲנִי וְהִרְאָיוֹן שֶׁלֹּשׁ פְּעֻמִּים בְּשָׁנָה, וְהַפֶּסַח וְחִיּוּבָיו, אֲשֶׁר הוּא קֶרְבָּן ה' מְחֵיב לְכָל אֶזְרַח מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַסֵּכָה וְהַלֹּלֵב וְהַשׁוֹפָר, וְיָמָה שֶׁיִּצְטָרֵךְ מִן הַמְּכֻשָּׁרִים וְהַפְּלִים הַקְּדוּשִׁים הַטְּהוֹרִים לְאֵלֶּה הַמְּנֻחֹת וְהַקְּרָבָנוֹת, וְיָמָה שֶׁיִּצְטָרֵךְ הוּא מִהַטְּהוֹרוֹת וְהַהֲתַקְדְּשׁוֹת, וְהַזְּהִירוֹת בְּפִאָה וּבְעֶרְלָה וּבְקִדְשׁ הַלְּוִיִּם. כָּלֹל שֶׁל דָּבָר, יִזְהַר בְּצִוּוֵיֵהֶם הָאֱלֹהִים כִּמְהַר שֶׁאֲפָשֶׁר לוֹ, שֶׁיִּהְיֶה צוֹדֵק בְּאִמְרוֹ "לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי". מְלַבֵּד הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת וְהַשְׁלָמִים, וְיָמָה שֶׁיִּחְיֶב עֲצֻמוֹ מִהַנְּזִירוֹת. אֵלֶּה וְהַדּוּמָה לָהֶן הֵן הַמִּצְוֹת הָאֱלֹהִיּוֹת, וְהַשְׁלָמֹת רָבָן בְּעֲבֹדַת פְּהִינִים.

אבל המצוות ההנהגתיות - כגון לא תרצח, ולא תנאף, ולא תגנב, ולא תענה ברעך, וכבוד אב ואם, ואהבת לרעהו, ואהבתם את הגר, ולא תכחשו ולא תשקרו, ולהפניע מן הנֶּשֶׁך וְהַתְּרִבִּיּוֹת, וְלִדְקֹדֵק בְּמֵאֲזֵנֵי צֶדֶק, אֲבִנֵי צֶדֶק, אִיפַת צֶדֶק וְהִיוּ צֶדֶק, וְעִזִּיבַת הַלֶּקֶט וְהַעֲוֹלוֹת וְהַפְּאוֹת, וְיָמָה שֶׁדּוּמָה לָזֶה.

דוגמאות למצוות שמעיות חברתיות

שנתלה בה - שקשור אליה. **מזולת הנבואה** - מלבד ידיעת העתידות בדרך נבואה שהיא מותרת. **חלק אשי ה'** - למזבח, הדם נזרק על המזבח והחלב מוקטר עליו. **הראיון** - הבאת עולת ראייה ברגל. **שיצטרך הוא** - הבעלים המקריב קורבן.

ביאורים

ריה"ל מצייני כאן את אחת מנקודות היסוד של אמונתנו: "המחדש בטובו בכל יום תמיד, מעשה בראשית" (ברכת יוצר המאורות). טובו של ה' איננו רק בבריאה שנעשתה בעבר. טובו של ה' מופיע לעיני החסיד בכל יום מחדש. בכל בוקר, עם פקיעת עיניו, חווה החסיד את השגחת ה' על עולמו. החסיד חש כיצד בכל רגע ורגע יש הארת פני ה' ואין לקבל זאת כמובן מאליו. חוויה זו מעצימה את חשיבות מעשיו של החסיד. בגלל שהחסיד חש כיצד ה' חפץ בעולמו ומחדש אותו בטובו בכל יום, מתעורר בחסיד הרצון להכיר תודה במעשיו לה'. הבנת החסיד את העובדה שה' מחדש את עולמו בכל יום מביאה אותו לעבוד את בוראו ביתר חשק והתלהבות. הארת פני ה' גוררת את הארת פניו של החסיד. מתוך המדרגה הזאת מתעלה החסיד אל שיא המדרגות הרוחניות - הנבואה. המוסר, הדרך הישרה שבה נוהג החסיד, אינו רק מדרגה לעצמה. החסיד לא מסתפק בתכלית להיות אדם טוב. הטוב שאליו שואף החסיד הוא טוב המזכה אותו להידבק באלוהים. הדבקות באלוהים איננה דבקות פיזית כמובן. ריחוק מה' או קרבה אליו לא נמדדים במטרים או בקילומטרים. קרבה וריחוק פירושים הוא עד כמה נוהג החסיד בדרך שבה מנהיג ה' את עולמו. האם החסיד צועד בדרך שבה נוהג ריבונו של עולם. לכן, מוסריותו - טובו של החסיד, מביאה אותו להידמות לדרך הנהגת ה' את עולמו - מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, כפי שראינו לעיל. הנבואה - הדיבור האלוהי עם האדם, מתאפשרת רק לאחר שהאדם נוהג בדרך שבה גם ה' נוהג. רק אז הוא זוכה להתגלות כבוד ה' אליו.

הרחבות

* בת קול!

כמו שהיו בחירי החכמים בבית שני רואים צורה ושומעים בת קול, והיא מדרגת החסידים, ולמעלה ממנה מדרגת הנביאים. בבית שני, אומר החבר, היו שומעים בחירי החכמים בת קול. מהי בת קול?

בת קול היא מדרגה אחת פחותה ממדרגת הנבואה, כדברי החבר כאן. גם הרמב"ם כותב דברים מעין אלו: "כי זה הדיבור אשר שמעוהו או שעלה בדעתם הוא כדמות 'בת קול' אשר יזכרוה החכמים תמיד, והוא ענין אחד ילוה לאיש שאינו מזומן" [מורה נבוכים ב, מב]. כוונתו שאיש שאינו מוכן לנבואה ישמע 'רק' בת קול.

התוספות-יום-טוב כותב שלכן היא נקראת 'בת קול'. ה'קול' הוא הנבואה ממש (לדוגמה: 'וישמע את הקול מן ה' ויבית הקול' הוא ההד של אותו הדיבור האלוהי. טעם נוסף לשמה מביא התוספות. לפי דבריו 'בת קול' נקראת כך משום "שלא היו שומעים קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעים לכן קורין אותו בת קול" [סנהדרין יא, א, ד"ה "בת קול"]

גם אחרי שפסקה הנבואה המשיכו להשתמש בבת קול [יומא ט, ב].

שאלות לדיון

מה משמעותם של דברי החבר שכשהחסיד סובל מקושי בעבודתו הוא כאילו גומל בזה טובה לריבונו?

מה ניתן ללמוד מהעובדה שהחסיד מוצא את כל איבריו נשמעים לרצונו?

לעילוי נשמת משה בן חסעודה

יסודות שנצטוונו להאמין בהם

והמצוות הנפשיות – כגון אנכי ה' אלהיך, ולא יהיה לך, ולא תשא, בתוספת מה שהתאמת בזאת התורה פי הוא יתעלה צופה יודע מצפוני בני אדם, כל שפן מעשיהם ודבוריהם, ושהוא גומל על הטוב ועל הרע שפיהם, וכי עיני ה' משוטטות בכל הארץ. ואין החסיד עושה ולא מדבר ולא חושב אלא והוא מאמין שעמו עינים הרואות אותו וצופות בו וגומלות אותו ועונשות אותו, ומבקרות כל מעות מדבורו ומעשיו. והוא הולך וישיב פירא והבישו המתביש במעשיו לעתים, כמו שהוא שמת וישו ויקרה נפשו בעיניו כאשר הוא עושה טוב, וכאלו הוא גומל טובה לרבונו כאשר הוא סובל קשי בעבודתו. כללו של דבר, הרי הוא מאמין ומקבל על עצמו מה שצאמר: "הסתפל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואין שומעת וכל מעשיו בספר נכתבים". ורואה שמה שצאמר דוד היא הטענה היותר נכונה: "הנטע און הלא ישמע, אם יצר עין הלא יביט", וכל מה שצאמר ב"ה' חקרתני ותדע".

ויתבונן פי כל איבריו מנחים בחכמה ותכנית וסדר ושעור, ויראה אותם נשמעים לרצונו והוא אינו יודע מה ראוי שיתנועע מהם. למשל, הוא רוצה לקום, ומוציא כל האיברים פעוזהים הנשמעים פבר הקימו גופו, והוא אינו יודע האיברים מהם, וכך כשהוא רוצה לשבת או ללכת ושאר המצבים. ואל זה רמז באמרו: "אתה ידעת שבתתי וקומתי", "ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הספנתה". ויותר מזה, ויותר דק ועדין, איברי הדבור. אתה רואה התינוק מדבר כל מה שהוא שומע, והוא אינו יודע באיזה איבר ובאיזה שריר ובאיזה מיתר ראוי לדבר. וכן כלי הקצה בהנעמת קול הזמרה, יחקה אותם ויפעלים כתקנם, והוא אינו יודע באיזה דבר, כאלו בוראם מזמינם ומנהלם לו כלל עת לפי צרכו. והדבר כך או קרוב לכך, מפני שאין לצייר את ענין הבריאה כמו את ענין המלאכה, פי האמן יצר רחום, למשל, ויסתלק מהם, והרחים יעשו מה שבעבורו נוצרו, והבורא בורא האיברים ונותן להם הפחות וממשיכם לרצעים, ואלו היתה עולה על הדעת הסתלקות השגחתו והנהגתו רגע אחד, היה נפסד העולם כלו.

ואם יהיה החסיד מציר בנפשו כל זה בתנועותיו פלו, הרי פבר נתן בהן חלק לבורא אשר בראן תחלה וממשיך אותן בעזר תמידי בשלמותן, והוא תמיד פאלו השכינה עמו והמלאכים מתחברים עמו בכה, ואם יתחזק בחסידות ויהיה במקומות הראויים לשכינה יתחברו עמו בפעל, ויראם עין בעין למטה ממדרגת הנבואה, כמו שהיו בחירי החכמים בבית שני רואים צורה ושומעים בת קול, והיא מדרגת החסידים, ולמעלה ממנה מדרגת הנביאים.

השימוש הטבעי באיברים

המפתח להתחברות עם השכינה

המצוות הנפשיות - מצוות שקשורות לאמונה. **אלא והוא מאמין** - רק בצרוף לאמונתו. **נכוחה** - נכונה. **הנטע אוזן הלא ישמע** - ה' שברא לנו אוזניים ודאי שומע את דיבורינו ומשגיח עליהם. **ה' חקרתני ותדע** - תהילים פרק קלט, מזמור העוסק בידיעת ה' את כל מעשי האדם. **וממשיכם לרגעים** - ממשך להשפיע את חיות האברים בכל רגע. **נתן בהם חלק** - נתן לה' את חלקו בהודאה על ידי המודעות לחסד ה' המלווהו תמיד. **בכח** - באופן נסתר. **במקומות הראויים לשכינה** - ארץ ישראל. **בפועל** - יראה אותם ממש.